

DOMSTOLENS DOM (sjätte avdelningen)

den 7 december 2000 *

I mål C-79/99,

angående en begäran enligt artikel 177 i EG-fördraget (nu artikel 234 EG), från
Verwaltungsgericht Frankfurt am Main (Tyskland), att domstolen skall meddela
ett förhandsavgörande i det vid den nationella domstolen anhängiga målet mellan

Julia Schnorbus

och

Land Hessen,

angående tolkningen av rådets direktiv 76/207/EEG av den 9 februari 1976 om
genomförandet av principen om likabehandling av kvinnor och män i fråga om
tillgång till anställning, yrkesutbildning och befordran samt arbetsvillkor (EGT
L 39, s. 40; svensk specialutgåva, område 5, volym 1, s. 191),

* Rättegångsspråk: tyska.

meddelar

DOMSTOLEN (sjätte avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden C. Gulmann samt domarna V. Skouris, J.-P. Puissochet (referent), R. Schintgen och F. Macken,

generaladvokat: F.G. Jacobs,
justitiesekreterare: R. Grass,

med beaktande av de skriftliga yttranden som har inkommit från:

- Land Hessen, genom R.P. Eckert, Ministerialrat, delstaten Hessens ministerium för rättsliga och europeiska frågor, i egenskap av ombud,
- Europeiska gemenskapernas kommission, genom C. Schmidt och A. Aresu, rättstjänsten, båda i egenskap av ombud,

med hänsyn till referentens rapport,

och efter att den 6 juli 2000 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

- 1 Verwaltungsgericht Frankfurt am Main har genom beslut av den 18 januari 1999, som inkom till domstolens kansli den 4 mars 1999, i enlighet med artikel 177 i EG-fördraget (nu artikel 234 EG) ställt åtta frågor om tolkningen av rådets direktiv 76/207/EEG av den 9 februari 1976 om genomförandet av principen om likabehandling av kvinnor och män i fråga om tillgång till anställning, yrkesutbildning och befordran samt arbetsvillkor (EGT L 39, s. 40, svensk specialutgåva, område 5, volym 1, s. 191, nedan kallat direktivet).
- 2 Frågorna har uppkommit i en tvist mellan Julia Schnorbus och Land Hessen (delstaten Hessen) med anledning av att Julia Schnorbus antagning till den notarietjänstgöring som föregår den andra statliga juridikexamen senarelades.

Tillämpliga bestämmelser

- 3 I artikel 1.1 i direktivet föreskrivs följande:

”Syftet med detta direktiv är att i medlemsstaterna realisera principen om likabehandling av kvinnor och män i fråga om tillgång till anställning, däribland befordran, yrkesutbildning, arbetsvillkor och, enligt de villkor som nämns i punkt 2, social trygghet. Denna princip kallas härafter *likabehandlingsprincipen*.”

4 Artikel 2.1 och 2.4 i direktivet har följande lydelse:

”1. I följande bestämmelser skall likabehandlingsprincipen innebära att det inte får förekomma någon som helst diskriminering på grund av kön, vare sig direkt eller indirekt, särskilt med hänvisning till äktenskaplig status eller familjestatus.

...

4. Detta direktiv skall inte hindra åtgärder som främjar lika möjligheter för kvinnor och män, i synnerhet när det gäller att avlägsna befintliga ojämlikheter som påverkar kvinnors möjligheter på de områden som nämns i artikel 1.1.”

5 I artikel 3 i direktivet föreskrivs följande:

”1. Tillämpningen av likabehandlingsprincipen innebär att det inte skall förekomma någon som helst diskriminering på grund av kön i villkoren, som t.ex. urvalskriterier, för tillgång till alla arbetsuppgifter eller befattningar i någon som helst sektor eller verksamhetsgren och på alla nivåer.

2. För detta ändamål skall medlemsstaterna vidta de åtgärder som krävs för att säkerställa att

a) alla lagar och andra författningar som strider mot likabehandlingsprincipen avskaffas,

...”

6 I artikel 4 i direktivet föreskrivs följande:

”Tillämpningen av likabehandlingsprincipen i fråga om tillgång till alla typer och alla nivåer av yrkesvägledning, yrkesutbildning, högre yrkesutbildning och omskolning innebär att medlemsstaterna skall vidta alla nödvändiga åtgärder för att säkerställa att

a) alla lagar och andra författningar som strider mot likabehandlingsprincipen avskaffas,

...

c) utan inverkan på den frihet som beviljas i vissa medlemsstater för vissa privata utbildningsanstalter: yrkesvägledning, yrkesutbildning, högre yrkesutbildning och omskolning blir tillgänglig på basis av samma normer och på samma nivåer utan någon diskriminering på grund av kön.”

7 Slutligen föreskrivs följande i artikel 6 i direktivet:

”Medlemsstaterna skall i sina respektive länders rättsordning vidta nödvändiga åtgärder för att göra det möjligt för alla som anser sig förfördelade på grund av att likabehandlingsprincipen inte tillämpats enligt vad som sägs i artiklarna 3, 4

och 5 att göra sina rättigheter gällande vid domstol efter att eventuellt ha hänvänt sig till andra behöriga myndigheter.”

- 8 I 12a § första och andra styckena i Grundgesetz der Bundesrepublik Deutschland (Förbundsrepubliken Tysklands grundlag, nedan kallad Grundgesetz) föreskrivs följande:

”1. En man kan från och med det att han fyller arton år förpliktas att tjänstgöra i truppstyrkor, inom den federala gränspolisen eller inom civilförsvaret.

2. Den som av samvetsskäl vägrar att fullgöra tjänstgöring som är förenad med bruk av vapen i krigstid kan tvingas att fullgöra annan tjänstgöring...”

- 9 I 5 § Wehrpflichtgesetz (lagen om allmän värnplikt) fastställs den allmänna värnplikten till tio månader och i 25 § i Zivildienstgesetz (lagen om civilplikt) föreskrivs att civilplikt är tre månader längre.

- 10 Enligt 18a § i Hessisches Beamtenengesetz (delstaten Hessens lag om offentlig anställning), i dess lydelse enligt lag av den 11 januari 1989 (GVBl. I, s. 26) efter ändring genom lag av den 18 december 1997 (GVBl. I, s. 429), kan tillgång till

notarietjänstgöring nekas för ett visst tillträdesdatum när de platser och medel som har anslagits i delstatens budget inte är tillräckliga.

- 11 I 23 § första stycket i Juristenausbildungsgesetz (lagen om juristutbildning), i dess lydelse av den 19 januari 1994 (GVBl. I, s. 74, nedan kallad JAG), föreskrivs följande:

”Den som har blivit godkänd i den första statliga juridikexamen skall på ansökan antas till notarietjänstgöring och utnämnas till notarie [’Rechtsreferendarin’ eller ’Rechtsreferendar’] såsom tillfälligt anställd tjänsteman.”

- 12 I 24 § JAG föreskrivs följande:

”1. Notarierna skall alltid anställas från och med den första arbetsdagen i januari, mars, maj, juli, september och november.

2. Om antalet ansökningar om antagning till notarietjänstgöring som inkommit inom den frist som har föreskrivits för en anställningsperiod överstiger antalet tillgängliga utbildningsplatser, kan anställningen senareläggas med upp till tolv månader. Detta gäller inte om senareläggningen skulle medföra särskilda svårigheter. Det avgörs genom lottdragning vilka personer som skall anställas senare.”

- 13 Slutligen föreskrivs följande i 14a § i Juristenausbildungsordnung (förordningen om juristutbildning), i dess lydelse av den 8 augusti 1994 (*GVBl. I*, s. 334, nedan kallad *JAO*):

”1. Särskilda svårigheter i den mening som avses i 24 § andra stycket *JAG* föreligger om den senarelagda anställningen skulle medföra sådana nackdelar för sökanden som avsevärt överstiger de nackdelar som i strikt avseende normalt är förbundna med en sådan senareläggning.

2. Som särskilda svårigheter betraktas i synnerhet

...

- 4) fullgörande av värnplikt enligt 12a § första eller andra stycket i Grundgesetz eller en minst tvåårig tjänstgöring som biståndsarbetare i den mening som avses i Entwicklungshelfergesetz [lagen om biståndsarbetare] av den 18 juni 1969 (*BGBI. I*, s. 549), senast ändrad genom lagen av den 18 december 1989 (*BGBI. I*, s. 2261), eller fullgörande av ett år som frivillig socialarbetare i den mening som avses i Gesetz zur Förderung eines freiwilligen sozialen Jahres [lagen om främjande av ett frivilligt år som socialarbetare] av den 17 augusti 1964 (*BGBI. I*, s. 640), senast ändrad genom lagen av den 18 december 1989 (*BGBI. I*, s. 2261).”

Tvisten i målet vid den nationella domstolen

- 14 Julia Schnorbus klarade i oktober 1997 den första statliga juridikexamen. Enligt förbundslagstiftningen och lagstiftningen i delstaten Hessen krävs det att man fullgjort notariatjänstgöring och därefter blivit godkänd i den andra statliga juridikexamen för att få en domartjänst eller en högre tjänst inom offentlig förvaltning. I det syftet ansökte Julia Schnorbus hos Hessisches Ministerium der Justiz und für Europaangelegenheiten (delstaten Hessens ministerium för rättsliga och europeiska frågor, nedan kallat ministeriet) om att bli antagen till notariatjänstgöring med början i januari 1998.
- 15 Ministeriet avslog Julia Schnorbus ansökan genom skrivelse av den 16 december 1997 och underrättade henne om att det hade varit tvunget att göra ett urval i enlighet med 24 § andra stycket JAG på grund av det stora antalet ansökningar. Ministeriet underrättade Julia Schnorbus genom skrivelse av den 11 februari 1998 om att hon av samma skäl inte heller kunde antas till följande notariatjänstgöringsperiod med början i mars 1998, som hon även ansökt om.
- 16 Julia Schnorbus överklagade den 13 februari 1998 avslaget på hennes ansökan till notariatjänstgöring, och hon gjorde särskilt gällande att urvalsförfarandet diskriminerade kvinnor på grund av att de sökande som fullgjort allmän värnplikt eller civilplikt, som bara kan utföras av män, gavs företräde. Överklagandet ogillades den 2 april 1998 med motiveringen att regeln i fråga, som är avsedd att kompensera nackdelarna för de sökande som är tvungna att fullgöra värnplikt eller civilplikt, var grundad på ett sakligt särskiljningskriterium.
- 17 Julia Schnorbus ingav samtidigt med överklagandet en ansökan om interimistiska åtgärder till Verwaltungsgericht Frankfurt am Main för att hon skulle bli anställd som notarie från och med början av mars 1998. Verwaltungsgericht beslutade

den 23 februari 1998 att bifalla ansökan, men beslutet upphävdes den 27 februari 1998 av Hessischer Verwaltungsgerichtshof.

- 18 Slutligen väckte Julia Schnorbus den 9 april 1998 talan vid Verwaltungsgericht Frankfurt am Main om fastställelse av att ministeriets avslag var rättsstridigt och att Land Hessen skulle förpliktas att anställa henne som notarie för notarietjänstgöringsperioden som började i maj 1998. Efter det att hon genom skrivelse av den 28 april 1998 underrättades om att hon slutligen kunde tilldelas en plats till följd av urvalsförfarandet för denna notarietjänstgöringsperiod, frånföll hon yrkandet avseende denna notarietjänstgöring, men vidhöll sina yrkanden om att det skall fastställas att de föregående besluten var rättsstridiga, eftersom hon ansåg att de innebar diskriminering av henne som kvinna.
- 19 Verwaltungsgericht var beredd att bifalla Julia Schnorbus yrkande, särskilt på grund av att många fler manliga sökande, vilka är ensamma om att kunna uppfylla ett av de fastställda villkoren för att få företräde till notarietjänstgöring, än kvinnliga sökande ges sådant företräde, trots att antalet kvinnliga sökande är mycket större. Verwaltungsgericht ansåg dock att den inte kunde avgöra tvisten direkt, med hänsyn till att Hessischer Verwaltungsgerichtshof hade intagit motsatt ståndpunkt i det interimistiska förfarandet.
- 20 Verwaltungsgericht beslutade därför att förklara målet vilande och hänskjuta följande frågor till EG-domstolen för förhandsavgörande:
- ”1. Regleringen i 24 § andra stycket JAG och 14a § JAO innebär, när det fattas beslut om antagning till notarietjänstgöring [juristischer Vorbereitungsdienst] och antalet sökande överstiger antalet utbildningsplatser, att fullgörandet av den tjänstgöringsplikt som endast åligger män (värnplikt eller civilplikt enligt artikel 12a i Grundgesetz) medför att den berörde sökanden utan vidare genast skall antas till notarietjänstgöringen, medan anställningen av andra

kvinnliga och manliga sökande kan senareläggas med upp till 12 månader. Omfattas en sådan reglering av tillämpningsområdet för rådets direktiv 76/207/EEG av den 9 februari 1976 om genomförandet av principen om likabehandling av kvinnor och män i fråga om tillgång till anställning, yrkesutbildning och befordran samt arbetsvillkor (EGT L 39, s. 40; svensk specialutgåva, område 5, volym 1, s. 191)?

2. Om den första frågan besvaras jakande:

Medför en sådan reglering, i den utsträckning som den uteslutande med hänsyn till fullgörandet av nämnda tjänstgöringsplikt leder till att manliga sökande gynnas vid antagning till notarietjänstgöring, direkt diskriminering på grund av kön i den mening som avses i artikel 2.1 i direktiv 76/207?

3. Om den andra frågan besvaras nekande:

Medför regleringen en indirekt diskriminering?

4. Är det redan därför att nämnda reglering *automatiskt* medför att män gynnas vid antagning till notarietjänstgöring — det görs nämligen ingen prövning av omständigheterna i det enskilda fallet eller av andra omständigheter som skulle kunna beaktas till de övriga sökandenas fördel — uteslutet att motivera regleringen utifrån artikel 2.4 i direktiv 76/207, eftersom regleringen i detta hänseende går längre än att vara en åtgärd som *främjar* lika möjligheter?

5. Om den fjärde frågan besvaras nekande:

Är det uteslutet att motivera regleringen utifrån artikel 2.4 i direktiv 76/207, eftersom denna artikel endast tillåter sådana åtgärder som främjar lika möjligheter *för kvinnor*?

6. Om den femte frågan besvaras nekande:

Innebär redan den omständigheten att tjänstgöringsplikten enligt 12a § första och andra styckena i Grundgesetz endast åligger män en befintlig ojämlikhet i den mening som avses i artikel 2.4 i direktiv 76/207, vilken redan i sig missgynnar männens möjligheter på de områden som nämns i artikel 1.1 i direktivet, eller är det beträffande detta antagande också viktigt att beakta de nackdelar och de risker som kvinnor faktiskt utsätts för i arbetslivet på grund av sitt kön?

7. Är det tillräckligt att motivera regleringen i 24 § andra stycket JAG och 14a § JAO utifrån artikel 2.4 i direktiv 76/207 med att regleringen innebär en kompensation för de nackdelar som endast drabbar män, eftersom kvinnor inte har någon tjänstgöringsplikt?

8. Kan en rätt att bli antagen till utbildning följa av artikel 6 i direktiv 76/207, när avslaget på ansökan till denna utbildning innebär diskriminering och det inte finns några andra sanktionsregler i form av ersättningsanspråk?"

Huruvida frågorna kan tas upp till sakprövning

- 21 Land Hessen har med hänvisning till domstolens rättspraxis ifrågasatt att frågorna kan tas upp till sakprövning. Den har uppgett att de omtvistade nationella bestämmelserna inte längre är i kraft, eftersom förfarandet för antagning till notarietjänstgöring ändrades väsentligt i maj 1998. Även om det inte hade funnits någon person som gavs företräde på grund av fullgjord allmän värnplikt eller civilplikt skulle Julia Schnorbus inte ha tilldelats någon plats i mars 1998, eftersom lottdragningen utföll till hennes nackdel (250:e plats då det endast fanns 140 platser lediga). Slutligen anser Land Hessen att svaret på de frågor som ställts saknar betydelse för utgången av tvisten vid den nationella domstolen, eftersom sökandens talan om fastställelse av rättsstridighet inte kan tas upp till sakprövning då sökanden inte har ett berättigat intresse av att få saken prövad.
- 22 I det avseendet erinrar domstolen om att det enligt fast rättspraxis ankommer uteslutande på den nationella domstolen, som har ansvaret för det rättsliga avgörandet, att mot bakgrund av de särskilda omständigheterna i tvisten som anhängiggjorts vid den bedöma om ett förhandsavgörande är nödvändigt för att döma i saken (se särskilt dom av den 15 december 1995 i mål C-415/93, Bosman, REG 1995, s. I-4921, punkt 59, och av den 17 november 1998 i mål C-228/96, Aprile, REG 1998, s. I-7141, punkt 11). Det åligger inte domstolen att kontrollera om beslutet om hänskjutande har fattats i enlighet med nationella regler om rättens sammansättning och arbetssätt (se särskilt dom av den 11 juli 1996 i mål C-39/94, SFEI m.fl., REG 1996, s. I-3547, punkt 24).
- 23 Domstolen är följaktligen i princip skyldig att meddela ett förhandsavgörande när de frågor som ställts avser tolkningen av gemenskapsrätten. Så är emellertid inte fallet om det är uppenbart att den begärda tolkningen inte har något samband med de verkliga omständigheterna eller föremålet för tvisten i målet vid den nationella domstolen, när frågan är hypotetisk eller när domstolen inte förfogar över de uppgifter om sakförhållanden eller rättsliga förhållanden som är

nödvändiga för att den skall kunna lämna användbara svar på de frågor som ställts till den (domen i det ovannämnda målet Bosman, punkt 61, och dom av den 13 juli 2000 i mål C-36/99, *Idéal tourisme*, REG 2000, s. I-6049, punkt 20).

- 24 Så är inte fallet i förevarande mål och följaktligen skall domstolen pröva de frågor som hänskjutits.

Den första frågan

- 25 Den hänskjutande domstolen har ställt den första frågan för att få klarhet i huruvida de nationella bestämmelser som är i fråga i målet vid den nationella domstolen, vilka reglerar tillträdesdatum för notarietjänstgöring, omfattas av direktivets tillämpningsområde.
- 26 Land Hessen anser att denna fråga skall besvaras nekande. Den anser att de omtvistade bestämmelserna enbart avser väntetiden före antagning till notarietjänstgöring, vilken garanteras enligt lag, och att bestämmelserna inte innehåller något som motiverar att direktivet skulle tillämpas.
- 27 Kommissionen anser däremot att det saknas anledning att göra åtskillnad mellan tillgången till själva notarietjänstgöringen och väntetiden före antagning till denna tjänstgöring. Den anser att notarietjänstgöringen både utgör utbildning och anställning och att bestämmelserna om villkoren för tillgång till notarietjänstgöring, även i tidsmässigt hänseende, omfattas av direktivets tillämpningsområde.
- 28 Domstolen konstaterar i det avseendet att de omtvistade bestämmelserna fastställer villkoren för att senarelägga antagningen av sökande till notarietjänst-

göring på grund av att antalet lediga platser är otillräckligt. Eftersom notarietjänstgöring utgör utbildning och är en nödvändig förutsättning för att få tillträde till en domartjänst eller en högre tjänst inom offentlig förvaltning, kan en sådan senareläggning inverka på de berörda personernas karriär. Sådana bestämmelser omfattas således av direktivets tillämpningsområde, vilket är tillämpligt på anställningar inom den offentliga sektorn (se dom av den 21 maj 1985 i mål 248/83, kommissionen mot Tyskland, REG 1985, s. 1459, punkt 16, och av den 2 oktober 1997 i mål C-1/95, Gerster, REG 1997, s. I-5253, punkt 18).

- 29 Den första frågan skall därför besvaras så att nationella bestämmelser om tillträdesdatum för notarietjänstgöring som utgör en nödvändig förutsättning för att få tillträde till tjänster inom offentlig förvaltning omfattas av direktivets tillämpningsområde.

Den andra frågan

- 30 Den hänskjutande domstolen har ställt den andra frågan för att få klarhet i huruvida sådana nationella bestämmelser som är i fråga i målet vid den nationella domstolen utgör direkt diskriminering på grund av kön, eftersom bestämmelserna med hänsyn till fullgörandet av allmän värnplikt eller civilplikt leder till att manliga sökande gynnas vid antagning till notarietjänstgöring.
- 31 Land Hessen och kommissionen anser att denna fråga skall besvaras nekande. De anser i synnerhet att de personer som gynnas av reglerna i fråga inte blir det på

grund av sitt kön, utan på grund av de nackdelar som följer av senareläggning och som kan drabba kvinnor och män på samma sätt.

- 32 Såsom har angetts i punkt 13 i denna dom avser 14a § JAO ett visst antal omständigheter som kan beaktas för att ge företräde till notarietjänstgöring. Bland dessa anges fullgörande av allmän värnplikt eller civilplikt. I sådana fall kan det företräde som ges genom ovannämnda bestämmelser inte anses vara direkt grundat på de berörda personernas kön.
- 33 Enligt de kriterier som domstolen har fastslagit i sin rättspraxis är det emellertid endast bestämmelser som tillämpas på olika sätt beroende på de berörda personernas kön som kan anses utgöra direkt diskriminering på grund av kön (se särskilt dom av den 17 februari 1998 i mål C-249/96, Grant, REG 1998, s. I-621, punkt 28).
- 34 Den andra frågan skall således besvaras så att sådana nationella bestämmelser som de som är i fråga i målet vid den nationella domstolen inte utgör direkt diskriminering på grund av kön.

Den tredje frågan

- 35 Den hänskjutande domstolen har ställt den tredje frågan för att få klarhet i huruvida sådana nationella bestämmelser som är i fråga i målet vid den nationella

domstolen utgör indirekt diskriminering på grund av kön, eftersom bestämmelserna med hänsyn till fullgörandet av allmän värnplikt eller civilplikt leder till att manliga sökande gynnas vid antagning till notariatjänstgöring.

- 36 Land Hessen anser att frågan skall besvaras nekande. Den har i synnerhet gjort gällande att kriterier som är oberoende av de berörda personernas kön ligger till grund för att fastställa de särskilda svårigheter som föreskrivs i de omtvistade bestämmelserna, och att de statistiska uppgifter som den nationella domstolen har åberopat, vilka enbart avser ett enskilda tillträdesdatum, saknar betydelse.
- 37 Kommissionen anser däremot att de statistiska uppgifterna visar att det föreligger indirekt diskriminering i den mening som avses i domstolens rättspraxis. Enligt dessa uppgifter var andelen kvinnliga sökande som med anledning av särskilda svårigheter antogs till notariatjänstgöring i mars 1998 klart lägre än andelen manliga sökande trots att kvinnorna utgjorde ungefär 60 procent av det totala antalet sökande.
- 38 Domstolen anser emellertid att det inte är nödvändigt att i förevarande mål analysera de konkreta följderna av tillämpningen av JAO. Det är tillräckligt att konstatera att de omtvistade bestämmelserna i sig tyder på indirekt diskriminering genom att sökande som fullgjort allmän värnplikt eller civilplikt ges företräde, eftersom kvinnor inte omfattas av allmän värnplikt enligt tillämplig nationell lagstiftning och därför inte kan ges företräde med anledning av särskilda svårigheter i enlighet med ovannämnda bestämmelser i JAO.
- 39 Den tredje frågan skall följaktligen besvaras så att sådana nationella bestämmelser som de som är i fråga i målet vid den nationella domstolen utgör indirekt diskriminering på grund av kön.

Den fjärde, den femte, den sjätte och den sjunde frågan

- 40 Den hänskjutande domstolen har ställt dessa frågor, vilka skall prövas gemensamt, för att få klarhet i huruvida den omtvistade regleringen inte kan motiveras utifrån artikel 2.4 i direktivet därför att denna reglering automatiskt medför att män, vilka inte avses i denna artikel, gynnas vid antagning till notarietjänstgöring eller om den tvärtom kan det därför att regleringen innebär en kompensation för de nackdelar som endast drabbar män.
- 41 Land Hessen anser att undantagsregeln för antagning i den omtvistade regleringen inte är automatiskt tillämplig, eftersom den förutsätter en särskild prövning av varje sökandes situation. Denna reglering är dessutom motiverad enbart genom att den syftar till att kompensera de nackdelar som endast drabbar män, eftersom kvinnor inte har någon skyldighet att fullgöra värnplikt eller civilplikt.
- 42 Kommissionen har understrukit att de åtgärder som avses i artikel 2.4 i direktivet kan angå både kvinnor och män. Den anser även att den omtvistade regleringen är motiverad, eftersom den är avsedd att minska de skillnader som drabbar män på grund av skyldigheten att fullgöra värnplikt eller civilplikt.
- 43 Såsom det har konstaterats i punkt 38 i denna dom anser domstolen att en åtgärd som ger företräde åt personer som fullgjort allmän värnplikt eller civilplikt utgör indirekt diskriminering till fördel för män, eftersom kvinnor inte har en sådan lagstadgad skyldighet.

- 44 Det framgår emellertid att den omtvistade bestämmelsen, som grundas på ett hänsynstagande till att sökande som är skyldiga att fullgöra värnplikt eller civilplikt blir försenade med sina studier, är saklig och enbart har till syfte att kompensera följderna av denna försening.
- 45 I ett sådant fall kan bestämmelsen i fråga inte anses strida mot principen om likabehandling av kvinnliga och manliga arbetstagare.
- 46 Såsom kommissionen har påpekat förefaller fördelen för de berörda personerna, vilka endast ges företrädesrätt till nackdel för övriga sökande under högst tolv månader, inte vara oproportionerlig, eftersom de till följd av denna tjänstgöringsplikt drabbas av en försening som åtminstone motsvarar denna period.
- 47 De ovannämnda frågorna skall följaktligen besvaras så att direktivet inte utgör något hinder för sådana nationella bestämmelser som är i fråga i målet vid den nationella domstolen, i den mån dessa är motiverade av sakliga skäl och enbart har till syfte att kompensera den försening som beror på att allmän värnplikt eller civilplikt har fullgjorts.

Den åttonde frågan

- 48 Med hänsyn till svaren på föregående frågor saknas skäl att pröva den åttonde frågan.

Rättegångskostnader

- 49 De kostnader som har förorsakats kommissionen, som har inkommit med yttrande till domstolen, är inte ersättningsgilla. Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i målet vid den nationella domstolen utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den nationella domstolen att besluta om rättegångskostnaderna.

På dessa grunder beslutar

DOMSTOLEN (sjätte avdelningen)

— angående de frågor som genom beslut av den 18 januari 1999 har ställts av Verwaltungsgericht Frankfurt am Main — följande dom:

- 1) Nationella bestämmelser om tillträdesdatum för notarietjänstgöring som utgör en nödvändig förutsättning för att få tillträde till tjänster inom offentlig förvaltning omfattas av tillämpningsområdet för rådets direktiv 76/207/EEG av den 9 februari 1976 om genomförandet av principen om likabehandling av kvinnor och män i fråga om tillgång till anställning, yrkesutbildning och befordran samt arbetsvillkor.
- 2) Sådana nationella bestämmelser som de som är i fråga i målet vid den nationella domstolen utgör inte direkt diskriminering på grund av kön.

- 3) Sådana nationella bestämmelser som de som är i fråga i målet vid den nationella domstolen utgör indirekt diskriminering på grund av kön.
- 4) Direktiv 76/207 utgör inget hinder för sådana nationella bestämmelser som är i fråga i målet vid den nationella domstolen, i den mån dessa är motiverade av sakliga skäl och enbart har till syfte att kompensera den försening som beror på att allmän värnplikt eller civilplikt har fullgjorts.

Gulmann

Skouris

Puissochet

Schintgen

Macken

Avkunnad vid offentligt sammanträde i Luxemburg den 7 december 2000.

R. Grass

C. Gulmann

Justitiesekreterare

Avdelningsordförande